

BØKER

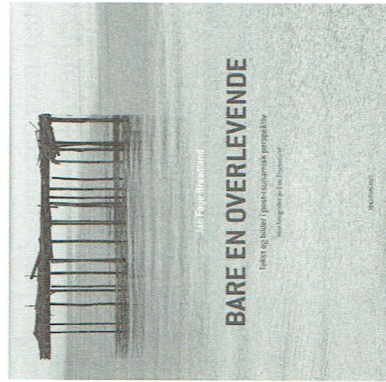
Jan Faye Braadland og Essi Frydenlund (fotograf)

Bare en overlevende

Tekst og bilder i post-tsunami perspektiv

Tekstforlaget, 2009

159 sider, ISBN 978-82-992312-3-7

Om bare å være en overlevende

Bare en overlevende er en bok med utgangspunkt i tsunamien romjulen 2004. Men like mye handler boken om den vanskelige tiden etterpå. «Tiden leger ikke alle sår», sier forfatteren i teksten som innleder bokens siste del.

Det er så mange tilfeldigheter, alltid. At man er akkurat der, akkurat da. Tenk å være et sted. Og så endres alt. Dette er også en historie om at han gjenopptok forfatterskapet sitt, og at hun erstattet sin sykepleieruniform med et digitalt speilreflekskamera.

Aller først, et Nietzsche-sitat: «Vi har kunsten for at vi ikke skal bli ødelagt av sannheten» står det på en av de første sidene i denne boken. *Bare en overlevende* gjør ikke sannheten mindre forferdelig, men bildene og teksten gjør det på sitt vis mulig å absorbere tsunamisens grusomhet og lidelsen etterpå, uten at man går helt i stykker. Tekstene er følelsesnære. Forfatteren forteller at han har gitt alt av seg selv, at han har satset helsen på å få det til. Som leser merker jeg det så godt. Bokens grafikk er med på å forsterke tekstene. Boken er vakker. Alt virker i denne boken. Tekstene, fontene, plasseringen av tekst, de fantastiske bildene. Boken har en rikt utfyllende bibliografi, dette gjør det lett for leseren å finne frem til mer informasjon.

Dramatisk aktualisert

Et lite apropos. Denne bokanmeldelsen skrev jeg egentlig for lenge siden. På facebooksiden til *Tidsskrift for psykisk helsearbeid* fikk vi en melding av forfatteren. Kunne vi tenke oss å anmelde boken han hadde skrevet sammen med sin kone, Essi Frydenlund? Jeg svarte ham at det ville vi gjerne, så han sendte meg boken.

Jeg leste, jeg så på alle de fantastiske bildene, jeg gråt, jeg tenkte, jeg skrev. Deretter trodde jeg at jeg hadde sendt inn anmeldelsen til tidsskriftredaktøren, men det må jeg ha glemt, hvordan jeg kunne glemme det aner jeg ikke, men det må jeg ha gjort. I e-posten er det ikke noe spor etter den, og den pc-en jeg brukte da jeg skrev, er helt tom, for der krasjet harddisken og ingenting kunne visst redde. Og teksten jeg en gang skrev, den er borte.

Jeg vet ikke om det gjelder som beklagelse, men det siste året har jeg tenkt enormt mye på Jan og Essis bok. Alt i den og alt ved den ble så dramatisk aktualisert etter 22. juli 2011.

Nå er det mars 2012. Når denne utgaven av *Tidsskrift for psykisk helsearbeid* kommer ut, har det nesten gått ett år siden tragedien sommeren 2011. I mellomtiden skal det avholdes en rettsak som kommer til å berøre alle svært kraftig. På skrivebordet mitt ligger en lapp fra skolen til ungene mine om at skolen er i ferd med å utarbeide en plan for hvordan skolen, og vi foresatte, best mulig kan ivareta ungene mens rettssaken pågår. På et vis er det en slags trøst i det at vi sammen finner språk, og at det skapes rom hvor man kan sørge, tenke etter, være sammen. Og i *Bare en overlevende* er det også trøst å finne.

For der jeg reagerte med ekkelt ubehag over alle de bøkene som *vips*, var i bokhandelen etter 22. juli, var *Bare en overlevende* en gjennomarbeidet bok, vakker til tross for alle de grusomme beskrivelsene av tsunamien og stillheten etterpå. Den gir mulighet til refleksjon og til å ta noe innover seg. Denne boken har vært god å finne frem det siste året.

Det var ikke bare for meg *Bare en overlevende* ble mer aktuell etter sommeren i fjor. Både tsunamien i Japan 11.03.2011 og tragedien på Utøya og i regjeringskvartalet førte til at Tekstforlaget besluttet å relansere Braadland og Frydenlunds beretning som e-bok. I forbindelse med relanseringen uttalte Braadland at «*Naturkatastrofer og terrorangrep rammer mennesker plutselig og vilkårlig, med voldsom kraft og uten forvarsel. Det er bare tilfældigheter som avgjør om man overlever eller dør. I grunnen ser jeg ikke så stor forskjell på naturskapt katastrofer og menneskeskapt terror, virkningene på etterlatte, pårørende og overlevende er ofte de samme. Mange må slite med voldsomme traumer i etterkant, kanskje resten av livet.*»

Dag null og tiden etterpå

Bare en overlevende starter slik:

Søndag, 2. juledag 2004 ble vår familie tatt av monsterbølgen på paradisøya Koh Hong i Thailand og feid av gårde med voldsom kraft innover i jungelen. På mirakuløst vis overlevde alle fire bølgens krefter med mindre fysiske skader. Mentalt har likevel skrekkelige levelsene og de traumatiske omveltningene i kjølvannet av bølgen vært svært vanskelige å takle hverdagen med. Det å være Bare en overlevende etter den største naturkatastrofen i moderne tid har vist seg å være en stor belastning. Med unntak av en reportasjeserie i NRK Dagsnytt desember 2005 er denne overlevendeproblematikken så godt som oversett

i offentligheten og blant krisepsykiatere som gransker oss med lys og lyfter. Det er de etterlatte og de pårørende som har fått mest oppmerksomhet i media og andre sammenhenger. For hva sørger egentlig vi over?

Boken er delt inn i tre deler. Det høres sikkert dramatisk ut, men hver og en av delene slår meg i magen på ulikt vis. Dette er en viktig bok som berører, men det er ikke noen bok det er lett å lese. Det er så rart. Boken er på 159 sider. Jeg har lest i den nesten hver dag, i omtrent ett år.

Del 1. Dagen monsterbølgen traff

Ordknapt på en måte som gir følelsen av at hvert ord teller, beskrives tsunamien, sjokket, kaoset og lidelsen i tolv små tekster. Forfatteren sier selv at han har forsøkt å slipe tekstene ned til et absolutt minimum, for å erindre det som skjedde så presist som mulig. De gjør et sterkt inntrykk. Jeg merker at jeg kan bli sittende her, lese hver av de små tekstene mange ganger, uten at jeg helt klarer å ta det inn. Det er ikke fordi tekstene ikke inviterer meg inn, for det gjør de, men det er så vanskelig å lese. Jeg tenker: «Tenk! Tenk at de opplevde dette!» Hvordan lever man videre etter dette?

Fra side 16:

Jeg oppdager at jeg henger høyt oppe i en trekrone på stranden, aner ikke hvordan jeg havnet der. Under meg renner enorme vannmasser ut av jungelen tilbake til det frådende havet. Et gustent barnelik suges ut i lagunen, forsvinner. Var det en pike? Jeg kan ingen ting gjøre.

Del 2. Å beskrive det ubeskrivelige

Del to består av tretti terapeutiske dikt. Den vanskelige tiden etterpå er forsøkt bearbeidet. Alle diktene er ganske korte. Det er forfatteren som har skrevet alle diktene, og til hvert av diktene hører det et bilde Essi Frydenlund har tatt. Eller, mer enn at hun har tatt bilder, har hun fanget stemninger. Kombinasjonen er mektig, og jeg, som kanskje ikke har mest greie på dikt av dem jeg kjenner, og endatil noen ganger har sagt at «Dikt! Nei, det er ikke noe for meg!», jeg har nå sittet og sett på disse diktene og bildene til og fra i over ett år – og aldri noensinne, virker det som, blir jeg ferdig med dem.

Å beskrive det ubeskrivelige

*Fra paradiset til helvete
i løpet av sekunder
«Forsøk å skrive ned opplevelsene,»
sier traumeforskeren*

*«Ta monsteret i halen
og sleng det i bakken via papiret,»
oppfordrer en diktervenn.*

*Nær døden
Tilfeldigheter
Englevakt*

Ord og begreper

*Hjelpeløse blekkflekker på et papir
Flimrende bokstaver over en skjerm
Vibrasjoner gjennom en høyttaler*

*Å beskrive det ubeskrivelige
Ren fiksjon*

Del 3 Tsunamien, døden og kjærligheten
Del tre innledes slik:

Tid er en underlig, relativ størrelse. Den forandrer seg med tiden. For tsunamien tenkte jeg alltid på tid som en historisk akse som går fra fortid over nåtid til fremtid, at hendelser så å si logisk følger på hverandre etter et bestemt mønster, nærmest forutbestemt. Da det brusende tsunamimønsteret sendte meg inn i en bølgetrommel mellom liv og død, stoppet imidlertid tiden fullstendig opp. Jeg vet ikke når klokken begynte å tikke igjen, men jeg konstaterer at siden katastrofeøyeblikket er det gått mer enn fire år. Tiden har ikke leget alle sår. Skrekkopplevelsene har snarere blitt dypere rolfestet i katastrofepersonlighet. De posttraumatiske stressbormonene berjer fortsatt vilt med psyken, angriper stadig oftere kroppens immunforsvar og fortærer meg levende. Hungeren etter å få vite har vært påtrengende siden dag null ute på paradisoya.

Kanskje virker det som om jeg prøver å gjøre det enkelt for meg selv, når jeg gjengir såpass mye direkte avskrift fra boken? Jeg har selv skrevet, slettet, slettet; for forfatteren sier alle disse tingene så mye bedre enn det jeg klarer selv. Del tre består av faktaopplysninger om både tsunamier som naturfenomen, beskrivelser av posttraumatisk stressforstyrrelse og tar kritisk for seg norske myndigheters håndtering av katastrofen og tiden etterpå.

I denne siste delen kommer valget av bokens tittel tydelig frem. Myndighetene var raskt ute med å skille mellom «pårørende» og «overlevende» etter tsunamien, og forfatteren forteller om hvordan dette skillet fikk praktiske konsekvenser: «*Det ble på statens bekostning arrangert to minnemarkeringsturer for etterlatte og pårørende i mai og oktober 2005. De som bare overlevde, måtte selv betale for å dra tilbake til katastrofeområdene der de hadde kjempet for livet.*»

Dette handler selvsagt ikke bare om penger. Det dreier seg om at tapsopplevelser defineres så ulikt. De som «bare overlevde»? Forfatteren bringer frem Kari Kongstein, leder av sosialvaktjeneste ved Legevakten i Oslo kommune, som i et intervju på Ukeslutt sa noe om hvordan de overlevende slet: «*Dette er et møte med døden som ingen har forventet, og møtet med døden og tankene om at du skal dø, er såpass sterke at det er vanskelig å omsille seg til å få livet i gave igjen.*»

Bare en overlevende

Du sier du mistet livet ditt i bølgen

Det var ingen av oss som døde

Du er ingen etterlatt

Du har helsearbeid som profesjon

Maktet ikke utføre funksjonen i en sjokktilstand

Du er ingen hjelper

Det nye livet ditt er blitt så vanskelig

Du opplever ikke deg selv

som kun berørt

Bare en overlevende

Som en arrevert kvist på skogbunnen

Vi hadde mer enn nok med oss selv

Til helvete med samvittigheten

En absurd skyldfølelse

for å ha berget våre egne liv

Bare en overlevende er en vakker og viktig bok over et alvorlig tema. Jeg kan sterkt anbefale deg å lese den. Mange ganger.

Victoria Ibabao Edwards

vicblogg@yahoo.no